

Чернігівський державний педагогічний університет
імені Т.Г.Шевченка

Кафедра українознавства
та політології

**Вища школа:
проблеми, пошуки, тенденції**

**Матеріали
науково-методичного
семінару**

Випуск перший

Чернігів

1999

ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНОЗНАВСТВА У ПЕДАГОГІЧНИХ ВУЗАХ

Українознавство належить до тих сфер суспільного буття, інтерес до яких з кожним роком помітно зростає. Це пояснюється тим, що саме воно (українознавство) є одним із головних чинників, які формують духовність людини, її національну свідомість і культуру, відношення до історичного минулого. Питанню про запровадження українознавчої науки в систему освіти передувала ціла підготовча робота.

По-перше. Доцільність відродження власне українознавчої науки поряд з вже існуючими: історією, етнографією, етнологією, джерелознавством та іншими. Як вже відомо, проголошення незалежності України у 1991 р. активізувало суспільно-політичне життя, а це в свою чергу привело до підвищення інтересу до історичного минулого. В Україні створюється ціла низка науково-дослідних центрів, інститутів, кафедр при інститутах та університетах, де ведуться дослідження і розробляються наукові концепції щодо минулого Української держави.

Поступово виявляється зацікавленість до українознавчої науки. Певна група вчених: істориків, філологів, культурологів, філософів вважає доцільним відродження такої науки. Все, що має відношення до нашого найдавнішого минулого, часів, коли ще не тільки назви "Україна", а й навіть не згадувалась назва "слов'яни", мало досліджуватись не тільки істориками, а також і представниками інших гуманітарно-наукових напрямків. У свою чергу все це повинно було об'єднатись в єдину наукову систему - українознавство. Українознавство в своєму історичному розвитку мало пройти важкий шлях становлення. З'явившись у науковому світі біля 100 років тому назад (на думку Дмитра Дорошенка, "українознавча наука зародилась у кінці XVIII ст.") воно постійно мусило доводити своє існування.

Спочатку це було в XIX ст., коли з-під пера російських імператорів вийшла ціла низка указів (1863 р., 1876 р., 1881 р., 1888 р.) про заборону всього, що мало відношення до українського - мови, літератури, науки, освіти.

Потім з подібним жахом ми зустрілись у 30-х роках XX ст., тоді українознавство перебувало в глибокому кризовому стані. Заборонялось все, що відносилось до української культури, науки, освіти. Знищувались науково-дослідні центри, кафедри історії України, українознавства, науковцям заборонялось займатись своєю справою. І все це, не дивлячись на те, що в багатьох зарубіжних країнах існувало наукове українознавство з певною мережею відповідних закладів.

У 50-х-80-х роках робились спроби відновити українознавчу науку, але значних результатів не було досягнуто. В свою чергу це привело до

вимивання українознавства як науки і запровадження в науковий простір і систему освіти таких наукових дисциплін, як краєзнавство, суспільствознавство, країнознавство та інших. І тільки у 90-х роках питання про відродження українознавства як науки стало реальністю.

За короткий час у країні було створено два інститути українознавства: при Національній академії наук та при Київському національному університеті імені Т.Г.Шевченка.

По-друге. Чітке визначення предмета наукового дослідження українознавства.

Після того, як українознавство офіційно було визнано науковою дисципліною, постало питання визначення предмету дослідження, як у теоретичному так і в понятійному вираженні.

На сьогоднішній день ми маємо тільки початок наукової розробки сучасної концепції.

Ті визначення, які є, не розкривають повно предмет дослідження і носять не досить конкретний характер. Ось деякі з них. С.Єфремов дає таке визначення "українознавство - це наука про наш рідний край". "Енциклопедія українознавства" подає нам своє розуміння предмету дослідження українознавчої науки - "це є пізнання таких складних понять, як Україна та український народ". Д.Дорошенко вважає, що українознавство - це "наукові дослідження української історії, етнографії, мови, письменства...". П.Кононенко, виходячи з сучасних поглядів на науку визначає, що це "наука про український етнос у межах України та всієї планети".

Тому виходячи з вище зазначеного, підкреслимо, що в даному питанні дуже багато невідомого, яке потрібно досліджувати.

Але, не дивлячись на всі проблеми, Міністерством освіти України було вирішено все ж таки запровадити в систему освіти як вищої, так і середньої навчальний курс "Українознавство". Даний предмет повинен був замінити навчальну дисципліну "Народознавство".

Розробкою навчальної програми по "Українознавству" зайнявся авторський колектив Інституту українознавства при Київському національному університеті імені Т.Г.Шевченка під керівництвом професора, доктора філологічних наук Петра Кононенка.

Перші проекти були представлені на широке обговорення у 1994 р. (газета "Освіта" - 1994 р. 7-8 вересня). Було визначено основні наукові напрямки по яким буде розглядатись даний предмет. А саме: Україна-етнос, Україна-нація, Україна-мова, Україна-природа, Україна-держава, Україна-культура.

Визначено також було базовий науково-методичний матеріал: джерела, документи, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених.

Акцент у викладанні предмету робився в першу чергу на джерельні матеріали - наукові праці древньогрецьких, древньоримських, візантійських, арабських, польських, скандинавських, французьких істориків та географів, державні та політичні документи XVI-XIX ст.: угоди між Польщею та Литвою, Польщею та Росією, Литовські статuti,

інституційно Глиби
документального
історичного українського
Дорошенка, Івана
Василя Стуса.

Тому на проект пр
Василя Стуса.
На протязі т
президентів та за
автоському коле
У 1997 р. ро

автоським коле
містить певну
політології, історі
полових пробле
історію України.

наступним ду
"Українознавств
числі і наш педа
концепції розро
Так студентів
ознайомлювати
педагогіка, істор

Таким чин
систему освіти
розвинутого фа

1. Енци
2. Єфре
3. Коно
4. Коно
5. Коно

- освіти: довід
- викладання. -
6. Лозк
7. Люди
8. Собр
9. Тала

- ний посібник. -
10. Украї
11. Украї
12. Украї
13. Украї
- упорядник Пон
14. Усате
- нації, наукові в

конституцію Пилипа Орлика та інші. Доповненням до джерельного та документального матеріалів мали стати науково-дослідницькі статті відомих українських вчених-істориків: Михайла Грушевського, Дмитра Дорошенка, Івана Огієнка, Миколи Костомарова, а також літературні твори Івана Франка, Тараса Шевченка, Лесі Українки, Василя Симоненка, Василя Стуса.

На проект програми 1994 року освітяни відреагували неоднозначно. Тому на протязі трьох наступних років йшла робота над опрацюванням пропозицій та зауважень, які надходили до Інституту українознавства, авторському колективу під керівництвом проф. Петра Кононенка.

У 1997 р. розроблено проект програми для вищої школи все тим же авторським колективом. Враховуючи попередні недоліки, програма містить певну кількість питань з географії, етнографії, філософії, політології, історії української культури, історії релігії. Але все ж однією з головних проблем нової програми є те, що основний акцент робиться на історію України. Це в свою чергу ускладнює викладання предмету наступним дублюванням матеріалу в навчальному курсі "Українознавство". На сьогоднішній день вищі навчальні заклади, в тому числі і наш педагогічний університет, мають на основі наукової державної концепції розробити свій варіант програми, враховуючи особливості вузу. Так студентів педагогічного університету в першу чергу треба ознайомлювати з основами таких наук, як етнографія, етнологія, народна педагогіка, історія культури, історія релігії та інші.

Таким чином, українознавство як навчальний курс запроваджений в систему освіти з 1 вересня 1998 р. має на меті виховувати всебічно розвинутого фахівця-педагога, достойного громадянина нашої держави.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Енциклопедія українознавства. - Т.1-3. - К., 1994-1997.
2. Єфремов С. Українознавство. - К., 1920.
3. Кононенко П. Свою Україну любіть. - К., 1996.
4. Кононенко П. Українознавство. Навчальний посібник. - К., 1994.
5. Кононенко П., Токар Л., Маляренко Л. Українознавство в системі освіти: довідник джерел з питань змісту, методології та методики викладання. - К., 1997.
6. Лозко Г. Українське народознавство. - К., 1993.
7. Людина і довкілля. Антологія: У 2-томах. - К., 1995.
8. Собрание малороссийских прав 1807 г. - К., 1993.
9. Таланчук О. Українознавство. Усна народна творчість. Навчальний посібник. - К. 1998.
10. Українознавство. Хрестоматія-посібник: У 2-х томах. - К., 1996.
11. Українознавство. Проект програми. - К., 1997.
12. Українське народознавство. Під ред. Павлюка С. - К., 1993.
13. Українська минувшина. Ілюстровано-етнографічний довідник. Упорядник Пономарьова. - Л.-К., 1993.
14. Усатенко Т. Новітнє українознавство: традиції народу, категорії нації, наукові виміри // Дивослово. - 1996. - №12.